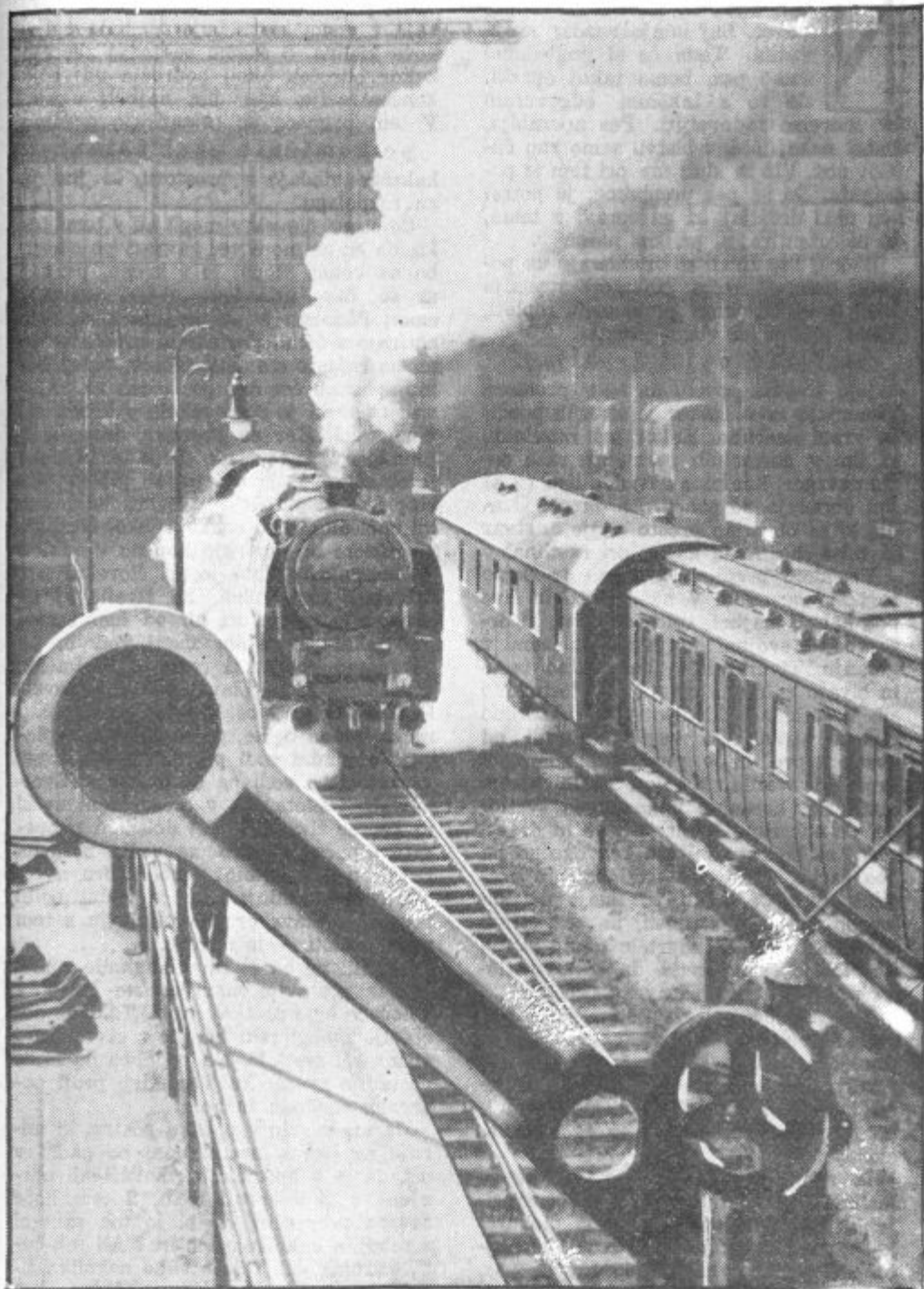

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 16.

V LJUBLJANI, 22. APRILA 1934.

KNJIGA 15.

VELEMESTNI KOLODVOR (Foto)

ŠESTI ČUT

KAKO SE ORIENTIRAJO ŽIVALI?

Na prvi pogled je videti vprašanje, kako se orientirajo živali, odveč. Saj imajo vendar svoja čutila. Toda če si pogledamo samo psa, bomo takoj opazili, da se s takšnim odgovorom ne moremo zadovoljiti. Pes uporablja, kadar nekaj išče, v bistvu samo eno čutilo: nos. Vid in sluh mu pri tem le pomagata. Da se pes premakne, je potreben neki dražljaj, ki ga spravi k temu, da se orientira, n. pr. kos mesa.

Skoraj vse živali se orientirajo na povsem določen način. Nekatere stremijo proti svetlobi, druge proti temi, toploti, hladu, suhoti ali vlagi, kratka

najrazličnejši dražljaji

dajejo živalim povod, da se v prostoru usmerjajo tako, kakor je za njih poedine vrste značilno. Kakor pri rastlinah, ki jim v normalnih razmerah rase deblo navzgor, korenine navzdol, listi pa se jim obračajo po soncu. Le da pri živalih, ki se običajno prosto gibljejo, stvar ni tako enostavna kakor pri rastlinah.

Vzemimo preprost primer, da bomo to lažje razumeli. V naših potokih žive pod kamni majhni, sploščeni črvi, ki držijo vodo s svojimi gibljivimi dlačicami v gibanju. Ti črvi iščejo normalno temo in bivajo zato v skrivališčih. Postavimo jih v stekleno skledico in jo obzarimo z neke strani, pa se bodo zvilili od svetlobe proč in se gibali z žarkom tudi proč od svetila. Na isti način rasejo rastlinske korenine v smeri od svetlobe. Če obzarimo živalce z leve in desne, tedaj se bodo premikale pravokotno na oba žarka, skozi oba svetlobna ali dražilna vira. Če živali, ki imajo oči somerno na obeh straneh, na eni strani oslepimo, se bodo zavrtle na to stran, ker imajo seveda vtis, da seva svetloba nanje s strani zdravega očesa.

Tudi kemični dražljaji imajo lahko veliko vlogo. V naših mlakah živijo majhne, enostanične živalce iz skupine infuzorij, »brezpetnice«. Če spravimo večjo količino teh živalic v bližino mehurčka ogljikove kisline, se bo zgodilo naslednje:

Iz mehurčka preide nekaj ogljikove kisline v vodo, tako da je koncentracija te kisline največja v bližini mehurčka, z rastočo daljavo pa čedalje manjša. Če pridejo »brezpetnice« v ta pas, tedaj jih ujame kakor past. Prestrašeno

se odmaknejo, če pridejo mehurčki preblizu, po drugi strani pa tudi ne splavajo v vodo, ki vsebuje le malo ogljikove kisline. S časom se tedaj zberejo kakor obroček okoli področja največje koncentracije, kjer jim najbolj ugaja. V tem primeru se orientirajo prisilno po kemičnih okoliščinah, kakršne vladajo v prostoru, ki jim je na razpolago.

Če stopa človek v megli ali v temi tako, da se ne more več ravnati po očesu, bo na koncu stopal le v krogu, pa naj si še tako prizadeva ubrati »ravn« smer. Podobno je pri živalih, ki se orientirajo z očmi. Postavimo hrošča v temi na sajasto stekleno ploščo, tedaj bomo spoznali čez čas po sledih na sajastih tleh, da je žival tekala v krogu ali v zavojici. Ker se premika drugače v premi črti, je to znak, da je tu izgubila orientacijo. V krogu pa se giblje, ker stopinje, ki jih dela z levimi in desnimi nožicami, niso enako velike. Neznatne razlike se sumirajo končno v odklon od preme poti. Isto je pri človeku.

Kakor smo videli, so živali, ki se usmerjajo proti luči ali od luči stran. Pri nekaterih bitjih, zlasti vodnih, pa nahajamo obe vrsti reagiranja. Po višini temperature plava žival proti svetlobi ali od svetlobe. Tako delajo majhni rački, vodne bolhe, po tolmunih, ki plavajo v hladni vodi proti svetlobi, v segrevajoči se vodi pa od svetlobe. Svetloba in toplota sta v medsebojni zvezi in ker se živalce le pri določeni temperaturi počuti dobro, se način njenega reagiranja z vodno temperaturo avtomatično spreminja. Če je vodni bolhi premrzlo, plava proti svetlobi in s tem proti toploti — in narobe.

A tudi ne da bi se premaknile z mesta se postavijo marsikakšne živali v določeno lego proti svetlobi. Tako se postavijo mnogi raki in ribe z glavo proti vpadajoči svetlobi. Na podoben način se postavijo zvečer kačji pastirji proti poševnim sončnim žarkom.

Če zagledamo v potoku postrv, ki miruje na istem mestu, nam bo padlo v oči, da je v normalnih okoliščinah obrnjena z glavo proti toku. S tem hoče seveda prepričati, da bi jo tok zanesel s seboj, a kako se orientira? Ali tok čuti, oziroma vidi? Postavimo nekoliko živali v vsestransko zaprto stekleno po-

sodo, v kateri ni nobenega toka. Posodo položimo v potok tako, da plava z njim in bomo v svoje presenečenje zapazili, da se naravnajo vse ribe proti toku. To pomeni, da živali vidijo gibanje svoje okolice in da je torej oko tisto čutilo, ki sprejema ustrezajoči dražljaj. Če pa posodo v toku ustavimo, bodo splavale v mešanih smereh in toka zunanaj steklenih sten sploh ne bodo več opazile.

A oči niso edine, ki posredujejo postvrim vtis toka. Če jih postavimo namreč v popolnoma temnem prostoru v tekočo vodo, se bodo naravnale prav tako proti toku. Tok torej neposredno čutijo in poleg oči jim ga posreduje še poseben čut za tok,

ki tiči, kakor so pokazala raziskovanja v znanih stranskih črtah rib. V kožnih partijah ob teh črtah naletimo pod drobnogledom na čutnice. Če jih z operacijo izključimo, ribe ne bodo več normalno reagirale na tok.

Seveda sodelujejo pri orientaciji živali v prostoru še mnogi drugi činitelji. Sem spada zlasti »čut za ravnotežje«, ki jim kaže, kakšno lego zavzemajo v prostoru, ali na hrbtu, na strani, na glavi ali kako drugače. Če žival izgubi ta čut, se giblje popolnoma zmešano, »kakor pijanec«, bi rekli ljudje. Poskusi, pri katerih so živalim izoperirali čutilo za ravnotežje (ki je običajno del sluhovnega organa), so to pokazali z vso nazornostjo.

Znan je poskus z raki. Njih čutilo za ravnotežje je majhna jamica, ki je ob-

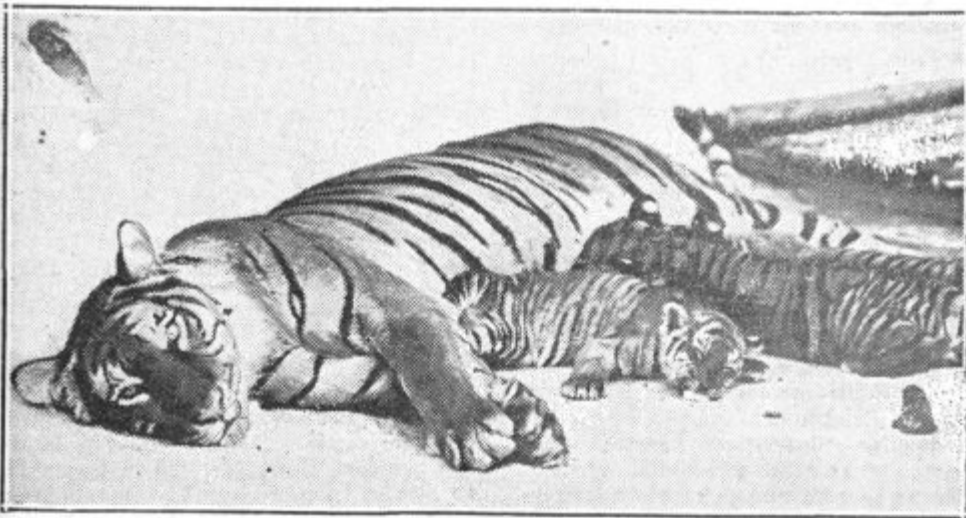
ložena z občutljivimi dlačicami in vsebuje nekoliko peščenih zrnec. Ob času levitve si rak ta zrnca nadomesti z novimi. V takšnem času so postavili raka v akvarij brez peska, a z nekaj železnih opilkov. Žival je bila prisiljena, da si je položila nekoliko teh opilkov v jamico za ravnotežje namestu peščenih zrn. Normalno pritiskajo takšna zrnca s svojo težo na spodnje občutljive dlačice, kar daje živali občutek, da leži, oziroma stoji in se giblje pravilno. Pri poskusu pa so raku približali magnet s hrbtni strani, magnet je zvlekel opilke v jamico proti gornjim dlačicam, žival je imela občutek, da leži na hrbtu in se je — res obrnila na hrbet.

Že iz teh malo primerov lahko spoznamo, kako zamotano je orientiranje živali v prostoru, a kako avtomatično se vršijo vsi gibi pod vtisom vnanjih dražljajev.

(Po razpravi dr. G. Hagererja)

MILIJON LET STARA JAJCA

Nedavno so našli na Kitajskem jajca, odnosno jajčne lupine, katerih starost so ocenili učenjaki na milijon let. Jajca, ki so po 15 cm dolga in pri katerih znaša debelina lupine 3 mm, so izlegli noji, ki so pa bili dokaj večji od njihovih današnjih potomcev. Jajčne lupine so našli pod plastjo ilovice, ki se je odsedla tamkaj pred več ko milijon leti. Po kosteh, ki so jih našli v bližini, se lahko sklepa, da je bil orjaški noj sodobnik troprstega konja. Fosilna nojeva jajca so večja od jaje dinozavrijev, ki jih je našla Andrewsova ekspedicija v Mongoliji.

DŽUNGELSKJE SANJE

EVGENIKA

DR. MAKS KREMŽAR

1. Pojem evgenike

Vse, kar velja za higieno v splošnem, velja tudi za njen del: rasno higieno ali evgeniko. Naloge so ali negativne, to so take, ki preprečujejo kvar na človeški organizem, ali pozitivne, ki stopnjujejo zdravje in silo naroda. Celotno polje higieni se deli v individualno higieno in v higieno okolice. Prva se bavi s posameznikom, druga z vplivi okolice, ki jih spet delimo na vplive prirode in vplive kulture (socialne prilike, morala itd.).

Vse to obsega tudi rasna higiena, vendar vsebuje ta še nekaj posebnega. Higiena se bavi, kakor rečeno, s posameznikom ali skupino ljudi, to se pravi z osebnostjo, ki stopa pred oči raziskovalca ali zdravstvenega politika: higiena vidnega tipa (phaenotypus). Rasna higiena se poleg tega bavi še z drugim tipom, ki ga ne vidimo, tako zvanim genotipom (genotypus). Pod genotipom razumemo dedno imetje (Erbgut) človeka, tako rekoč preformirano bitje v ključni plazmi spolnih celic, ki izhaja od umrlih dedov in se poklanja še nerojeno potomcem. Zatorej stremi rasna higiena za tem, da bodo bodoči rodovi zdravstveno. t. j. na duši in na telesu, boljši od prejšnjih in skuša obenem preprečiti, da bi se rodila manjvredna pokolenja. Rasni higienik pazi na dvojce: na kvaliteto porodov (evgenika) in na kvantiteto porodov (biološka politika).

Število prebivalstva ni noben problem higieni. Akoravno je število naroda majhno, more biti narod zdrav in vršiti velika dela, kakor nam kaže zgodovina grških zmag nad Peržani. Vendar gleda vsako državno vodstvo, da je število porodov kolikor mogoče v' ko, kajti med mnogoštevilnimi otroki je pričakovati več sposobnih in vrednih kakor med redkimi. Tudi stroški za porajanje so mnogo manjši od ohranjevanja otrok, mislim namreč stroške od strani države. Ako se rodi malo otrok, skuša država ohraniti otroke pri življenju, za kar rabi zdravniški aparat, zdravstvene domove, zdravstveno prosveto itd.; vse to je zvezano z velikimi stroški. Kjer pa se rodi mnogo otrok, n. pr. da jih je rodila mati deset in jih pet umrje, jih pet še vedno ostane.

Skrb za kvaliteto porodov (potomstva) je imenoval Galton, nečak slovitega prirodoslovca Darwina, »evgeniko«. V svojem delu, ki je izšlo l. 1883., pravi takole:

»Evgenika je znanost, ki hoče vse dedne lastnosti rase izboljšati in jih razviti v kolikor največ možno korist.« S tem razširja evgenika svoj delokrog praktične ljubezni do bližnjega tudi na bodočo generacijo. Galton je pojem evgenike v svojih izvajanjih točno opredelil, pomen izraza »rasa« pa iz njegovih definicij ni razviden.

Beseda »rasa« izvira baje iz arabščine, kjer pomeni »râs« izvor, začetek. To besedo so prevzeli najprej Portugalci in Španci, nato ostali narodi.

Mnjenja in definicije besede »rasa« so si še razprta. Tako pravi v. Verschuer: »Rasa je dedno imetje, je dedna osnova (Anlage).« Higienik rase Alfred Ploetz jo definira takole: »Z besedo rasa označujemo skozi več generacij živečo skupino ljudi z ozirom na njih telesne in duševne sposobnosti.« Dr. B. Škerlj citira v »Življenju in svetu«, knj. XIV., zv. 21 — na ta članek opozarjam čitatelje, ako si žele dobiti o tem vprašanju jasnejšo sliko — dva avtorja, Fischerja in Weidenreicha. Prvi definira slično kot Ploetz: »Rasa je skupina ljudi, ki se po dednih znakih razlikuje od druge.« Drugi, t. j. Weidenreich opredeljuje še točneje — citiram dobesečno po dr. Škerlju: »Rasa je skupina ljudi, ki imajo nekatere medsebojne veze in v nekih mejah izpreminjajoče se vrstne znake skupne in ki te znake obdržijo tudi v izpremenjenih življenjskih pogojih in v izpremenjenih okoliščinah brez večjih prekoračitev onih meja.«

Kljub temu, da rabimo v dnevnem govoru neštetokrat izraz rasa, nimamo točne opredelitve zanj; medtem ko bo pojem evgenika za vsakega dovolj razumljiv.

2. Zgodovina evgenike

Počette evgeničnih stremljenj zasledimo že pri starih narodih; podrobno so obravnavali evgenična vprašanja grški filozofi. V splošnem pa so podatki kaj skromni. Stari Alemani in Bojuvari so strogo kaznovali vsako umetno prekinitev nosečnosti. V srednjem veku se sporadično pojavljajo predpisi, naredbe

za preskrbo nosečih žen in otročnic, o dolžnosti dojenja, zdravniške posvetovalnice za mladeniče in mladenke, ki hočejo v zakonski stan itd. V 18. stoletju so se bavili učenjaki, med njimi posebno državniki in zdravniki, s problemom obljudenja (Bevölkerungspolitik), pred vsem z vprašanjem razljudenja (Entvölkerung) po vojnah, kužnih boleznih in izseljevanjih. Večina med njimi je želela visoko število prebivalstva; sporedno so obstojali proti neomejenemu razmnoževanju prebivalstva tudi pomisleki.

Dithmar je trdil, da sloni moč države na številu prebivalstva, ki se da pomnožiti s sklepanjem zakonov, s preprečevanjem samskega stanu, z bojem proti nalezljivim boleznim, s preprečevanjem vojne itd. Državnik Gusti je zahteval, da se omogoči zakon revnim dekletom s podporo iz tako zvanih »blagajn za neveste« (Brautkasse), na drugi strani naj se nesposobnim, dedno bolnim sklepanje zakona prepove.

Da bi se povečalo število zakonov in porodov, so nekateri predlagali, da bi dobivali novoporočenci in zakonci s številnimi otroki privilegije in nagrade, samci pa bi se od določene starosti kaznovali z denarno globo. Primer iz današnje dobe imamo pri nas; rodbine z devetimi otroki se oprostijo davka, samci pa plačujejo samski davek. Ta samski davek moramo smatrati kot kazen, ki jo pa v današnjih časih vsak rajši plača, kakor da bi se oženil. Krivičen je ta davek vsekako za onega, ki bi se rad oženil, a ga nobena ne mara. V naši dobi napredka, prosvete in emancipacije bi bil samski davek za samice kaj na mestu.

Taka in enaka sredstva so nezadostna za dosego smotra — mislim namreč evgeničnega smotra, ne smotra državne blagajne — in da se take misli rode v ne posebno pametnih glavah, je poudaril že Hebenstreit, zdravnik in higienik v 18. stoletju. Da se ljudje ne ženijo in nimajo otrok, to niso navadne kaprice, ki jih je treba kaznovati, temveč ima svoj vzrok v socialno gospodarskem stanju naroda.

Prepoved in stroga kazen za kriminalno prekinitev nosečnosti, obvezen zdravniški pregled fanta in dekleta pred poroko, prepoved zakona za ljudi, ki bolujejo na dednih boleznih, kot so padevica, umobolnost, tuberkuloza, rak,

lues itd, vse to so predlagali zdravniki v 18. stoletju.

Kakor so bili eni za neomejeno razmnoževanje ljudstva, na katerem sloni moč in bogastvo države, tako so drugi opozarjali na nevarnost, ki grozi od prevelikega števila naroda. Najbolj znan med njimi je Malthus, ki pravi, da se človeštvo hitreje množi kakor pa količina hrane in da bi se človeštvo po svoji naravni sposobnosti podvojilo v 25 letih, ako ne bi imelo razplojevanje ovire v obliki kriminala, bede, epidemij, vzdržnosti, vojne, elementarnih katastrof (povodnji, potresi). Zgodovina nam dovolj jasno izpričuje o vsem tem, ako pomislimo na kugo, ki je razsajala po naših krajih, na turške vpade, lakote, na veliko umrljivost zaradi slabih higienskih razmer, na kratko življenjsko dobo, zakaj je bila naseljenost redka. V sodobnem razmahu medicine, ko se vsaka epidemija zatira v kali z izolacijo, cepljenjem, ko je dežela preprežena s prometnimi sredstvi, skoroda ne nastopajo več pojavi iz srednjega veka. Skrb za novorojenčke, podaljšanje življenjske dobe itd. vodijo nujno do pomnožitve prebivalstva. Iz novejšee dobe imamo za primer svetovno vojno, ki je še večini v dobrem spominu, in — last not least — gospodarska kriza, katere bilanca ne bo baš povoljna. Že zdaj opažamo padanje porodov, večjo umrljivost, ker ni zadostnih sredstev ne za prehrano, niti za zdravljenje. Kakor so posamezniki siromašni, tako je siromašna tudi državna uprava, ki ne more nuditi dovoljnih sredstev za zdravstvo naroda.

Delovati v Malthusovem smislu se pravi, podpirati vsako akcijo, ki vodi do vojne, epidemij ne zatirati, skušati, da se gospodarska stiska še poslabša itd. V začetku 19. stol. je pruski medicinalni svetnik Weinhold priporočil kaj kuriozno sredstvo, namreč da se mladeničem in možem enostavno plombira spolovilo, dokler se jim poroka ne dovoli. Bili bi to možki in mladeniči, ki svojih družin ne morejo preživljati, odnosno jih ne bodo mogli. Vojna, kuga, glad in izseljevanje ne zadostujejo, da bi se prebivalstvo zmanjšalo, zato je treba revnejše sloje ovirati pri ploditvi.

Oglasili so se nasprotniki Malthusa. Dejali so, da o preobljudenosti ni govora, ker se produktivnost zemlje dviga hitreje od števila prebivalstva. Lahko se zgodi, da živi na določenem kraju

več ljudi, kot jih pa more ta kraj preživljati, ali zato ne bomo teh ljudi s silo preganjali. Tudi je proti vsaki humanosti, da jih oviramo pri njih ploditvi. Naravnost zločinsko pa je, da bi omejevali prirastek prebivalstva z vojnam, kastracijami ali pa celo z ubijanjem novorojenčkov. Ako nastopi pomanjkanje, ni kriva temu preobljudenost, temveč pomanjkljiva proizvodnja, nezadostno uporabljanje gospodarskih virov, v velikih bremenih naroda. Zemlje je dovolj in zato ne more biti govora o resnični in trajni preobljudenosti. In res, vsak izmed nas se naseli tja, kjer je več ljudi in s tem dana večja možnost zaslužka.

V teku 19. stoletja je bilo izdanih po različnih državah mnogo odredb glede razmnoževanja prebivalstva, ki pa so si tako nasprotovale med seboj, kakor so si nasprotovali nazori posameznih učenjakov. Oviral so sklepanje zakonov, da bi s tem zavrlj najnižjim plastem prebivalstva pot k revoluciji. Rezultat je bil ta, da je bilo zakonov manj, zato pa tem več nezakonskih porodov, kakor je bilo tudi pričakovati. Edino orožje, ki ga ima proletariat v boju s stanovi, je pač ploditev. Ako se naglo razmnožuje, tlači sicer svojemu delu cene, a postaja nevaren po številčni premoči. Čim mu je potomstvo maloštevilno, te-

daj je tudi povpraševanje po njem večje in sorazmerno raste vrednost njegovega dela.

* Razpravljali so o tem, kako skrbeti za človeka pred porodom. Hufeland n. pr. je dejal, da ne začanja življenje pri človeku v trenutku rojstva, temveč čim je plod spočet, v svojem nevidnem začetku. Treba je posvetiti pažnjo že nerojenemu otroku in ne čakati, da postane viden in sličen član človeške družbe.

Pretresali so tudi vprašanje, koliko ima škodljiv vpliv kultura na človeški rod. Ugotovili so, da ni opažati fizičnega poslabšanja pri človeškem rodu po duhovni naobrazbi.

Pettenkofer je polagal veliko važnost na urejeno družinsko življenje. Razuzdani, nemoralni ljudje čisto škodujejo svojemu zdravju, obenem pa zdravju svojcev in potomcev.

Svetovna vojna, ki je zasekala v naše družabno življenje povsod globoke rane, je dala največjo pobudo za rasno-higiensko delovanje, obstoječe iz različnih društev, zasebnih in državnih, javnih predavanj, z ustanavljanjem profesorskih stolic na vseučiliščih, z ustanavljanjem institutov za antropologijo in rasno higieno, z ustanavljanjem zakonskih posvetovalnic, z izdajanjem časopisov itd.

D A L J E

BENCIN MOČNEJSI OD DINAMITA

Bencinski motorji spadajo med razmeroma ekonomične pogonske stroje. Prav majhna množina bencina zadostuje, da razplinjena in z zrakom zmešana sproži po eksploziji zelo velike sile. Kot les tenek currek bencina zadostuje za trajen pogon motorja z nekaj desetimi konjskih sil učinkom. Izračunali so, da je v stanu določena količina bencina povzročiti skoraj 10krat močnejšo eksplozijo kakor enaka količina dinamita. Glavna prednost bencina pa je, da njega zgorevanje obvladujemo. dočim so eksplozije razstreliv divje in časovno zelo samovoljne. Če bi užgali v cilindru eksplozijskega motorja namestu bencina dinamit, nam eksplozija ne bi pritisnila bata, s katerim se prenaša energija, marveč bi v trenutku razgnala motor.

VRLINE DOVRŠENEGA SOPROGA

Angleški dnevnik je vprašal svoje čitatelje, katere lastnosti najbolj cenijo pri zakonem možu. Pisem je prišlo 96.000. Odgovori so: 1. zvestoba, 2. ljubezen do oziščja, 3. zdravje, 4. iskrenost, 5. ljubezen do otrok, 6. smisel za šegavost, 7. uglajeno vedenje, 8. trznost, 9. družabnost, 10. sposob-

nost za uspehe v poklicu, 11. veselje za družinsko kuhinjo, 12. telesna lepota.

K. Rang: POMLAD

ZA ŠARPLANINSKIMI OVČARJI

ANTON KAPPUS

V avgustu 1923 sem prišel pozno ponoči v vas Cvetovo, ki leži šest ur hoda južno od Skoplja v gorovju Jakupice. Spotoma sem se bil zakasnil ter sem tovariše, ki so že spali pod gostoljubno streho džamije dohitel šele v Cvetovem.

Novinec v teh krajih nisem vedel, kako nevarno je ponoči hoditi po vaseh zaradi psov čuvajev, ki so čez dan pri čredah na paši, ponoči pa se klatijo okoli domačij in staj.

Komaj sem bil v vasi, že sem zaslišal za seboj pritajeno renčanje in sem se še pravočasno obrnil, da sem preprečil napad velike pasje mrhe, ki je režečih se zob hitro odskočila. Pritisnil sem se k zidu bližnje hiše, kajti med tem so pridrveli trije psi, vzel iz žepa mali browning in se pripravil na obrambo. Eden izmed psov me je naskočil, in ko sem zamahnil s palico, so se zagnali proti meni še ostali. Ustrelil sem, a ni nič pomagalo. Začeli so me le še bolj napadati. Ustrelil sem drugič, krogla je enega psa oplazila po glavi in je tuleč odskočil. Med tem se je odprlo okence v sosednji hiši. Oprezno je pogledal skozi okno »torbež« (makedonski Slovan muslimanske vere), uvidel moj položaj, in takoj za tem v samih spodnjicah in srajci planil iz hiše ter razgnal pse.

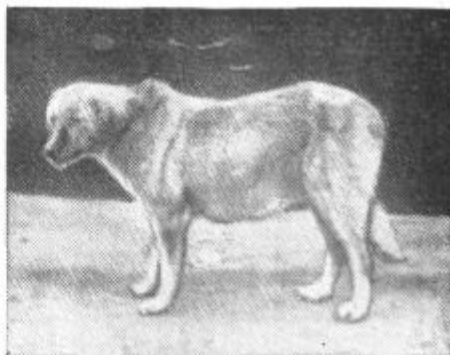
Ko sem mu potrebno pojasnil, se je čudil, kako sem se kot novinec pozno v noči sam upal v vas, ko ima še domačin ponoči mnogo truda v temi s psi. Spremil me je do džamije, kjer sem našel speče tovariše.

To je bilo moje prvo srečanje z balkanskimi ovčarji. Za mojega službovanja v Južni Srbiji sem pozneje še večkrat prišel v dotiko z njimi. Celo pred sodnika so me spravili. Toda vlaški pastir, ki me je tožil, da sem mu ustrelil psa, je izgubil pravdo, ker sem dokazal, da sem to storil v silobranu.

V Južni Srbiji je reja drobnice, ovac in koz, glavna panoga kmetijstva. V pozni pomladi in zgodnji jeseni se pasejo velike črede ovac po planinskih pašnikih Koraba, Šare, Bistre, Jakopice itd.

Ko pritisne jesenski hlad, se pomikajo črede v dolino, pozimi se pasejo na prostranih ravninah Povardarja, na Ovčjem polju, okoli Bitolja in Kavadarja. Bodisi na planinah, bodisi v ravninah

opaziš pri vsaki čredi nekaj velikih ovčarskih psov, ki leno obkrožajo čredo, ali pa leže v kotlinici ali za grmom ter potuhnjeno izpod oči gledajo nate.

SARPLANINSKI OVČAR

Balkanske ovčarje odlikuje čuječnost, vzdržljivost in skromnost. Nasprotno tujcem so oprezni in zahrbtni. Lahko jih vabiš in jim nudiš hrano, ne pridejo ti blizu. Ako se od njih oddaljuješ, bodi oprezen, ker so vedno pripravljene na zahrbtnen napad. Strahu jim ne smeš pokazati.

Najboljši od balkanskih ovčarjev naše države so oni iz Šar planine in njenih sosed Koraba, Bistre, Jakupice, Galičnice, Jablanice itd. Znani so pod imenom »šarplaninski ovčarji«. Tudi hercegovski ovčarji s planine Treskavice so na dobrem glasu, toda šarplaninski jih v vsakem pogledu nadkriljujejo.

Balkanska ovčarska pasma je samonikla. Ni pokvarjena od kulture ter ni degenerirana. Glede sposobnosti in sprejemljivosti dresure bi lahko nadomeščala pri nas in tudi drugod tako zvanega »volčjaka«, ki pa z volkom nima druge zveze kakor te, da bi prav hitro, ko bi videl volka, stisnil rep med noge in pobegnil. Pa saj tudi ime »volčjak« ni pravilno, ampak »nemški ovčar«, ki ga severni Nemci rabijo za čuvanje ovčjih čred.

Da naši domači oziroma balkanski ovčarji še niso našli poti med ljubitelje psov, je pač mnogo kriva moda in slaba poučenost ljudstva o tej prvovrstni pasji pasmi.

Sarplaninski ovčar je povprečno visok — merjen od vrha grebena — 70 centimetrov. Psice so malo nižje. Glava je srednje velika s šiljastim smrčkom,

lobanja klinasta z močno razvito čelno kostjo in črepino. Zobje so močni in škarjasti, mandljaste oči so srednje velike, postrani vsajene in nekoliko upadale. Viseča ušesa so nekoliko obraščena z gosto dolgo dlako. Navadno pastirji še mladim psičkom pristrizejo po eno uho, baje zato, da bi bolje slišali. Vrat je močan, mišičast, srednje dolg in na njem ne sme biti nobene drugobarvne lise. Močno razvita prsa so globoka,

rih je ena nabavila pse v Hercegovini, druga pa v območju Šar planine in njenih sosed. Član komisije, ki je nabavljala pse v Šar planini, sem bil tudi jaz. Opisal bom na kratko naše potovanje in poslovanje.

Vodja komisije, kamniški rojak veterinarski polkovnik dr. Hroč je predložil, da gremo v zapadne predele Šar planine v Suho reko, Prizren, Vranište in okolico na pasji nabor.

PRIZREN POZIMI

hrbet raven, trebuh povlečen, lakotnice široke in močne, križna kost dolga in malo opadajoča. Dolžina telesa je nekoliko večja od višine merjene na plečih. Noge močne in mišičaste z dobro razviti členki in dolgimi šapami ter močnimi kremplji. Vnanja dlaka gladka in dolga ter podrastla z bujno volno, barve železno sive ali pepelkaste. Rep dolg, visoko usajen z dolgo spodnjo dlako. To je splošen opis pravega šarplaninskega ovčarja, ki se čistokrven dobi po planinah in planinskih vaseh v južnosrbskih gorah. Vojaštvo je nekaj let uporabljalo ovčarje kot stražne pse na meji, pri skladiščih in kot patrolne pse. (Mislim, da ima nekaj teh ovčarjev g. ravnatelj ljubljanske mestne klavnice in še nekateri ljubitelji psov v Sloveniji.)

Vojaštvo je 1932. v Nišu ustanovilo posebno vzgajališče za balkanske ovčarje, kjer bi se gojili čistokrvni psi in obenem vadili za uporabo v vojski.

Za nabavo dobrih plemenskih psov sta bili določeni dve komisiji, od kate-

Opolnoči smo odpotovali iz Skoplja in po dveurni vožnji z vlakom prispeli v Uroševac. V mestni kavarni s ponosnim imenom »Hotel Sloboda« je bilo še vse živo in razposajeno. Tamburaši so svirali, pjevačice pele, pri neki mizi je bila huda razprtija med nekim begom iz Djakovice in črnogorskim naseljencem ter je morala intervenirati mestna straža. Pri drugi mizi je »svobodna djevojka« animirala mlade trgovce itd. Tipično nočno življenje v južnosrbskih trgih in malih mestih. V kavarni smo čakali zore, da z avtobusom odrinemo v 60 km oddaljeni Prizren.

Šoferji, ki so se potikali po kavarni, so takoj izvohali našo namero in nam nudili svojo uslugo. Hvalili so svoje avtomobile in nizke prevozne cene. In res nas je eden pregovoril, da smo vzeli njegov avtomobil namestu avtobusa, in to pač zato, ker smo hoteli biti čim prej v Prizrenu, pa tudi zaradi udobnejše vožnje. Ob štirih zjutraj smo odrinili. Do 6 km od Uroševca oddaljene vasi

Štimlje je še nekako šlo, ali tu je bil prvi defekt. Po polurnem popraviljanju je šlo dalje, na pol pota pred Suho reko se je avtomobil spet ustavil, šofer je izjavil, da nima bencina. Preden smo dobili bencin, je minila cela ura, saj smo morali čakati na avtobus, ki odhaja iz Uroševca šele ob šestih, da nam je posodil bencin. Med potjo smo se nekoli-kokrat ustavili zaradi defektov in ob desetih, po šestih urah vožnje smo izmučeni prispeli v Prizren.

Med potjo smo imeli dovolj priložnosti za opazovanje pomladne krasote Ljubotena (2480) in ostalih vrhov Šare, toda jutranji hlad in utrujenost sta nam kvarila razpoloženje.

Komaj smo dobro zaspali v res prav dobrem in čistem hotelu »Šumadija«, nas je prebudila vojaška godba, ki je svirala pobožne korale, z Dušanovega gradu pa so se oglašali topovski streli. Bilo je Telovo (26. maja) in po prizrenskih ulicah je vodil škof dr. Gnidovec telovski obhod. Pobožno so korakale za nebom množice katoliških Arnavtov v pestrih narodnih nošah, ki jih je največ in najlepših v Prizrenu in njegovi okolici.

S spanjem seveda ni bilo nič. Odločil smo se, da si popoldne ogledamo mesto in njegove znamenitosti.

D A L J ■

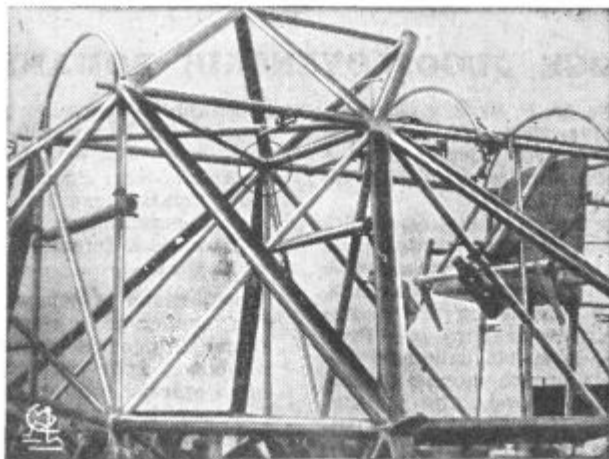
TEHNIČNI OBZORNİK

JEKLENA LETALA

Jeklo se dozdaj pri gradnji letal ni upoštevalo. Uporabo jekla je ovirala korozija. (Korozijo imenujemo kvarno spremembo nekaterih snovi pod vplivom zraka, vlage in kislin.) Vendar se tudi žlahtne vrste jekla — pri katerih korozije ni — niso ob-

karbidne spojine, ki uglajujejo pot koroziji.

S tako varjenimi ploščami iz jekla, ki jih pred vdélavo še stiskajo (valjajo), s čimer jim zvišajo trdnost, so začeli graditi v Ameriki letala-dvoživke, ki so se prav dobro obnesla (slika!). Opisani postopek pa

nesle. To pa zaradi tega, ker se je pri varjenju posameznih jeklenih plošč segrelo jeklo nad 600 stopinj in je na ta način zgubilo svojo odpornost nasproti koroziji. Prav tam, kjer naj bi bila trdnost največja, pri varjenih »šivi« namreč, so odpovedale konstrukcije.

Sedaj pa se je v Ameriki ustalil nov način varenja, pri katerem se izvrši varenje v trenutku ter se jeklo skoraj ne segreje. Ker merijo na ta način dobljeni »šivi« le 1 do 2 milimetra, se ne morejo tvoriti neljube

se je razširil tudi v Evropo, kjer so pred nedavnim časom začeli (v Angliji) z izdelovanjem dvokrilnih jeklenih aeroplanov že kar v serijah. tma

PISI IN RISI Z ELEKTRIKO!

Tudi fotoamaterjem je tehnika ustvarila praktični pripomoček, ki jim bo omogočil naglo in čisto opremo plošč in filmov s potrebnimi označbami ali opisi. Dozdaj se je namreč zdela velik večini amaterjev oprema slik neizvedljiva, ker se niso upali z

ostjo ali dietcem raziti želatine. Z novim razlicem ali bolje rečeno pisalom, ki so ga po dolgih praktičnih preizkušnjah v velikem fotografskem ateljeju spopolnili, pa je možno izvršiti tudi to delo lepo in brez truda.

Pisalo sestoji iz električno ogrevane osti, ki je preko malega transformatorja (karkršne uporabljamo navadno za električen zvonec) zvezana z omrežjem. Ogrevalna priprava je vdelana v ročaj držala. Izmehljiva ost je iz obstojne kovine berilija. Ker se pri pisalu uporablja električen tok nizke napetosti, sta potrošnja toka, kakor tudi nevarnost pri morebitnem kratkem stiku majhni.

Z opisano pripravo lahko pišemo tako kot s svinčnikom. Kajti spotoma se plast stopi ter zapušča neobloženo razo, koje ši-

rina zavisi od debeline uporabljene berilijeve osti. Zato moremo z njo pisati vzdržema in enakomerno, kar z dosedanjimi razlicami ni bilo mogoče.

Poseben pomen ima električno pisalo tu-

di v kovinski industriji. Dozdaj so namreč obdelovali orodje ter druge kovinske dele, hoteč jih opremiti z znaki, le z dietom in iglo. Sedaj pa jih je možno zelo enostavno izjedkati. Če prevlečemo kovinski predmet s posebnim pokostom ter vanj z električno segretim pisalom zarišemo razo, more kislina na razenih mestih izjedkati kovino. Čeprav je ta način kompliciranjši od dosedanjega je vendarle pokazala praksa, da je hitrejši ter daje razen tega tudi boljše rezultate. tma

NALOGE JUGOSLOVENSКИH ROMANISTOV

O teh razpravlja dr. P. Skok v Glasniku jugosl. prof. društva, 1934 (str. 419—431). Po njegovi sodbi sega romanistika živeje v našo narodno vedo nego germanistika ali nauk o klasičnih jezikih.

Za romanista je pomembno to, da so Slovenci zasedli ves latinski teritorij na Balkanu, kamor so prišli še v dobi, ko se je govorila balkanska vulgarna latinščina. Iz te so prišli v slovansčino besede račun, košulja (lat. casulla) itd. Prva izposojenka priča, da so bili balkanski Romani — kakor so tudi njih potomci Cincari še danes — izvrstni trgovci. Ako pogledamo ljudsko slovstvo, folkloro, opazimo pojme: koleđa, koleđnica (od lat. calendae, periodične pesmi), pri Bolgarih rusalje, kar je latinsko rosalia, praznik rož. K temu lahko še dodamo iz Pleteršnikar rusale ali risale (binkošti), rusalsčak.

Kaj so dali Romani istrskim in alpskim Slovenom v jeziku in folklori, to je zase vprašanje, katero mora rešiti naš romanist. Nekoliko se je te naloge lotil prof. dr. Sturm v Ljubljani.

Simbioza, t. j. skupno življenje Slovenov in Romanov se opaža po vsem Balkanu — kakor tudi po dalmatinskih mestih. Stari dalmatinski Romani so danes povsem izumrli

(ločiti jih je treba od pozneje priseljnih Benečanov). Razen obilnega ribarskega nazivja je po njih ostalo kako ime, n. pr. Kršul v Hrv. Primorju, kar izvira od starodalmatinskega imena Cressulus, to pa od zadrškega svetnika Chrysogonus, po katerem se je priredil priimek Krševan.

Obče znano je dejstvo, da je veliko slovanskega življa v romunskem jeziku in folklori, kamor je prištet narodno pesem in godbo. Tudi vsa rodbinska imena so bila v starejši dobi pri Romanih slovanska. V tem področju ima jugoslovanski romanist obilo posla. Romuni ali Vlahi — Grkom pomeni Vlahos pastirja ali kmeta sploh, Turki jih poznajo samo kot Iflak, Madžari kot Oláh — so se mnogo selili po balkanskih slovanskih deželah. Prvotno ime so ohranili po večini ozemlja, celo na jugu Makedonije, koder se Cincari zovejo Armân, pa v Istri v nekih selih pod Učko, kjer so se imenovali Remer.

Stari srbski zakoni ostro ločijo Srba stalnoselca od Vliaha nomada, strogo branijo ženev med tema dvema življema. To pa zato, da se naseljeni Srbi ne bi začeli potepati, ker s tem bi bili samostani in gošpoda brez podložnikov.

Stari srbski zakonik razlikuje vlahe kjelatore od ostalih. Kjelator je romunska beseda, calator »potnik« označuje Vlahe, ki so vršili transportne službe po Balkanu. Od istega plemena je srbsko hrvatska svirala frula (v Daničičevem slovarju še ni te etimologije). V bolgarski folklori naj omenim kalušare ko vpliv romunske folklore. Kalušari so mladeniči, ki o Duhovem lazijo po bolgarskih vaseh, zbijajo šale, plešejo, zdravijo bolnike. Romunski caluseri, jahaci, nosijo ime po korenu cabalus (konj).

Jugoslovenski romanist bo pazljivo zasledoval vplive, ki izvirajo od romanskega prestiža. Ugled italijanske književnosti in prosvete je bil v Dalmaciji sicer velik, ali iz neznanja se pri nas čisto pretirava. Pozorna analiza najlepših dubrovniških pastoral — Držičev Plakir in Gunduličeva Dubravka — more pokazati, da niti po moralni težnji niti po zgradbi niti po svojih osebah taki umotvorci niso zgolj kopija italijanskih pastoral. Tu ne gre toliko za posnemanje — kakor pogostoma krivo uče naši srednješolski učbeniki — kolikor za prilagoditev slovenski okolici neke italijanske slovstvene vrste. Na drugi strani pa je n. pr. frater Kačić-Miošić, ki scer piše docela v svojstvu in slogu jugoslovenske narodne pesmi, glede na politiko in kulturo suženj »prevedrih« dožev.

Kočljivo je vprašanje npravstva pod vplivom Romanov. Ljudje z jadranskega pasa kažejo marsikdaj »bastardno moralo, ki ne ugaja ne nam Slovanom niti samim Italijanom, kakor sem mogel opaziti, ko sem se razgovarjal s čistimi, pravimi Italijani z Apeninov o morali nekih dalmatinskih Itajanašev«. Ti ljudje niso sposobni posredovalci med Italijanstvom in slovanstvom. Redke so izjeme, kakršna je bil Tomazeo.

Med drugimi zadatki obdeluje Skok razmerje med francoščino in latinščino na srednjih šolah. »Za obrazovanje naše moderne humanosti so živi jeziki, posebno francoski, brez nobenega dvoma mnogo važnejši nego latinski, ki je samo za romanista kot znanstvenika jako pomembne«.

Gnjavljenje z oblikami in slovničnimi pravili v latinščini je neprimerno hujshe nego pri katerem si bodi živem jeziku. In ako gospodje branitelji latinščine hočejo, da bo ta srednješolski predmet služil za obrazovanje humanosti, za uvajanje v prosveto, ki je osnovica modernih, tedaj morajo vsekakor predugačiti metodo pri učenju tega jezika.

Italijanščini se mora dati drugo mesto po naših srednjih šolah v Dravski, Savski in Zetski banovini. Za visoke šole pa člankar opominja, da bi bilo treba pozornost obrabati tudi na ostale romanske jezike, zlasti romunski in španski. Romunščina je radi Male antante za nas pomenljiva, španščina pa za sredozemsko področje sploh, a po

vrhu še za naše izseljenštvo... Čudim se, zakaj Španci nič ne store, da bi se nam približali, medtem ko Portugalci ugibajo, kako bi osnovali lektorate za svojo materinščino po naših univerzah.

O njihovem jeziku je dr. Ninić napisal topel članek v »Obzore« (17. marca 1929), poudarjajoč, da bo že v sami Braziliji v kratkem sto milijonov ljudi, ki rabijo portugalsčino. Na panameriški konferenci v Havani je minister vnanjih del, dr. Octavio de Mangabeira toliko dosegel, da se je portugalsčina proglasila enakovredna angleščini in španščini.

»Mislim, da bi tudi pri nas v šolah bilo treba bolj skrbeti za praktično odgojo nego za teoretsko«, zaključuje Ninić, »zakaj se ne bi na pr. namesto stare grščine uvedlo obvezno predavanje angleškega jezika? Posebno danes, ko imamo dovršene prevode vseh grških klasikov na vse moderne jezike? A zlasti mi Jugosloveni, katerih govornica v bogastvu še danes ne zaostaja v ničemer za staro grščino, naj bi prav tako mislili, kakor so Grki ob procvitu svoje književnosti, če hočemo napisati pravilen stavek? Naj si bo kakor koli, po mojem mnenju ne bo odveč, ako se pozabavimo tudi s portugalsčino.« K

PREROK

Dne 26. avgusta 1915. je v »Figuru« z vso odločnostjo trdil Masque de Fer, da bo konec svetovne vojne 11. novembra. Številil pa je takole: 1914+1915=3.829; 3+8=11; 2+9=11. Torej: enajsti dan enajstega meseca. Enak način bi se dal uporabiti za nemško-francosko vojno leta 1870. in dobili bi 10. maj, namreč dan, ko se je podpisal mir. Omenjeni novinar se sme torej hvaliti, da je tri leta naprej vedel, kdaj bo Francija slavila premirje.

H. Pause: DREVESA CVETO

Zgoraj (od leve proti desni): Zmagoslavje dela: Silka nazorno kaže uspeh kulture Pontinskih močvirij v Italiji. Na prej nezdravem močvirju so zrastle čedne kmetije — »Big Bene«, velika ura na stolpu angleškega parlamenta — Na prašičji farmi v sodobni Rusiji

Spodaj (od leve proti desni): Ceylonski sloni v kopeli — Taši lama, pregnani tibetski vladar, ki namerava vzpostaviti svojo oblast s pomočjo kitajskega vojaštva — Posledice zadnjega potresa v Romuniji

NIKOLI VEČ VOJNE!

ARKADIJ AVERCENKO — PREV. B. BR.

Nekega dne se je pojavil v vojnem ministrstvu neke države gospod z zelo zvitim obrazom in dejal:

— Vedite me h kakemu gospodu, ki razume stvar. Sporočiti mu imam nekaj zelo važnega.

— Kako stvar pa mora razumeti? so ga vprašali.

— Veščak v zrakoplovstvu mora biti! Iznašel sem novo vojno zračno ladjo, pa bi mu izum rad prodal. Moja iznajdba bo povzročila popoln preobrat in bo način vojne v zraku temeljito izpremenila. Kdor mi odkupi izum, bo imel velikanško prednost pred sovražnikom. Vsaka vojna se mora končati z zmago one države, ki si pridobi plodove svojih študij. To je vse.

Vsi so se močno razveselili in ga peljali h generalu.

Ta je bil takisto zelo vesel, prosil je iznajditelja, naj sede in ga vprašal:

— V čem je vaša iznajdba?

— Izumil sem zračno veleladjo, ki lahko ostane v zraku neomejen čas. Cel polk ima dovolj mesta na nji kot posadka. Dež, viharji in nasprotni vetrovi ji ne morejo ničesar. Ali kupite ladjo?

Ko mu je general dal častno besedo, da ne bo zlorabil izkazanega zaupanja, je iznajditelj podrobno razložil vse svoje načrte in risbe.

— Prav zares, je dejal general, ko je pregledal vse načrte. Prav zares je tako, kakor ste rekli. Koliko pa hočete za svoj izum?

— En milijon.

— Izvrstno! je vzkliknil general in ga poljubil. Tu imate nakazilo na državno blagajno. Najlepša hvala, in kadar boste zopet kaj izumili, kar k nam pridite!

— Saj že imam nekaj primernega, je odvrnil neznanec z mnogo obetajočim obrazom. Zadevica, nad katero boste strmeli.

— Kaj pa je takega?

— Obrambni top, ki z lahkoto uniči mojo veleladjo v poletu. Prekopične se in pade na zemljo. Pred mojim topom ni rešitve zanj.

— Čujte, je general nagrbančil čelo. To je nekoliko čudno... Res, sram vas bi moralo biti... Najprej iznajdete tako izvrstno, sijajno zračno ladjo, takoj nato pa obrambni top proti nji... Opro-

stite, v vašem postopku pogrešam vsake doslojne obzirnosti.

— Motite se, se je zasmejal neznanec. Saj vendar morate priznati, da je treba bojno tehniko vedno izpopolnjevati, ako hočete potolči sovražnika. Če obstane, — ste že nazadovali. Moja zračna ladja je strahovita stvar! Zato moramo seveda gledati, da dobimo zanjo protistrup.

— Hm... Seveda je tako, pa vendar ne čisto tako. Razumel bi še, ako bi kdo drugi iznašel top in bi mi ga prišel ponujati.

— Ti moj ljubi bog! je vil roke neznanec. Kakor da to ni vse eno. No, če vam je to tako bridko, pa grem, si obrijem brke, si zavežem ovratnico malo drugače in se vrnem. Delal se bom, kakor da sem čisto drug človek, ki vas še nikoli ni videl. Če želite, pa napravim tako.

Generalu je postalo nerodno. Ni bil bedak in ni ljubil otroškega igračkjanja.

— Prav imate, je rekel. Tu se pač ne da nič napraviti. Kupiti moramo še vaš strahoviti top, da vam ga ne odkupi kak druga država. Koliko?

— En milijon.

General je napravil nakazilo, potrepeljal izumitelja po rami in dejal:

— Vi ste izredno sposobna glava. Tri sto strel, ako pomislimo, da ste iznašli tako strahovit top...

Izumitelj pa ga je prekinil preprosto:

— Ni take sile... Vi se mi samo laske. Nikakor ne sprevidim, da bi bilo to kaj posebno strahovitega.

— Kako da ne? Kolikor lahko poznamem iz načrtov...

— To že, top je pač lahko nekoliko nevaren tej strašni zračni ladji. Toda...

Sedel je nazaj v naslanjač, se premeteno smehljal in gledal generala nekoliko od strani.

— Kaj bi pa šele rekli, ako vam povem neko malo, ali zelo koristno skrivnost. Napravil sem za ladjo oklop (moja tajnost), ki je tako močan, da ga izstrelek iz mojega topa ne more niti opraskati.

General se je prijel za glavo:

— Vi me spravljate ob pamet. To je podlo in grdo, kar počenjate!

Tujec je skomignil z ramami:

— Jaz v tem ne vidim nič nepoštene-
ga. Zakaj me dolžite? Ali je moja ladja
morda slaba? Izvrstna je! In moj top?
Še boljši je ko moja zračna ladja!

— Ze, že, toda vi bi mi morali ponu-
diti najprej neprodirni oklop.

— Zakaj neki? je odbelil mrzlo iznaj-
ditelj. Razvoj bojne tehnike mora iti
postopoma in normalno, ne pa skokoma.

Potem sta se oba — general in izumi-

telj — pogreznla za pet minut v glo-
bok molk. General je premišljal, izumi-
telj pa je pušil smotko.

General je hotel ponoviti očitek, da bi
bilo lepše, ako bi mu kdo drugi prinesel
tajnost oklopa. Ker pa se je bal, da bi
bil tujec zopet pripravljen oditi, si obri-
ti brke in se pojaviti kot nov človek, je
samo težko vzdihnil in dejal:

— Koliko?

KOBILA Z ZREBETOM

- En milijon.
- Recimo: pol milijona.
- Drugod dobim dva.
- Usmiljeni bog! Kakšen človek...

Dobro: Nate še en milijon. Vi nas boste uničili.

Neznanec je vzel denar, stisnil generalu roko in se obrnil, da odide.

— Cujte, ga je zadržal general in na njegovem obrazu so se pojavili pomisleki. Ali ste res prepričani, da je oklop vaše zračne ladje neprodiren?

— Ni dvoma! Popolnoma neprodiren!

— V tem pogledu sem tedaj lahko miren?

— Čisto miren, razen ako bo kdo izumil novo razstrelivo.

— In ga bo kdo?

— Seveda.

— Sveta nebesa! Kdaj?

— Je že izumljeno.

— Kdo ga je iznašel?

— Jaz!

— Tri sto hudičev!... Zakaj ste mi to zamolčali?

— Jaz ne zamolčujem ničesar. Čisto odkrito vam pravim: Tako razstrelivo bo kmalu tu. Sem si ga že zamislil.

General se je rezko zasmel:

V ZAČETKU JE BILA OGLJIKOVA KISLINA

Staro je naziranje, da je vse apno nastalo iz živih bitij, in to naziranje dozdavno potrjujejo preiskave starih in novejših apnenih tvorb. Vendar pa ni popolnoma točno, kajti apno je moralo biti v primerni obliki že tu, preden se ga mogla bitja uporabiti za zgradbo svojih trdih ogrodij in ga potem ostaviti.

Tudi ogljikovo kislino apno ni prvotna tvorba, temveč je nastalo gotovo večinoma iz apnenih silikatov pod lužečim vplivom vode. Za to pa so bile potrebne ogromne množine ogljikove kisline, ki nam pa geologija ni-nega nastanka ne ve točno navesti. Morda so jo vsebovali že plini, ki so se nekoč iztrgali soncu in se polagoma zgostili v preminico zemljo. V tem primeru je moralo ogromno rastlinstvo nekoč ozračju odtegniti toliko ogljikove kisline, da se je lahko razvilo živalsko življenje.

Druga možnost je ta, da te ozračje vsebovalo vedno isto množino ogljikove kisline kakor danes, ki so jo rastline sicer srkale vase, a se jo ognj-niki iz zemeljskih globlin večno znova nadomeščali. Proti prvi teoriji govorijo odnosi živali, ki so jih našli v najstarejših premogovnih skladih. Ta dokaz pa ni čisto siguren kajti rastline ki so se spreminile v premog, so lahko prvotno rasele na čisto drugih mestih in so jih šele vode napolnile na kraj premogovnih plastí. Lahko

— In vi nam boste seveda prišli ponuditi ta superekrazit? In kadar ga bomo kupili, se nam boste smejali na ves svoj zoprni obraz ter nam zaupali, da imate še močnejši oklop, ki je res neprebojen. Je tako?

— Seveda. Natanko tako.

General si je izpulil velik kosem las in zatuli:

— Bodite prekleti! Zagnali ste nas v zagato, iz katere ni izhoda. Naša država bo zaradi tega propadla. Povejte mi, kdo ste. Povejte nam svoje ime, da ga lahko prekolnemo na vse štiri vetrove!

Neznanec se je dvignil.

— Lahko me zmerjate, kolikor hočete. Ako bi bili iznajdljivejši, bi bili takoj opazili, da nisem nič drugega, kakor posebljena logika, zdrav človeški razum na dveh nogah. Vi nočete razumeti, da je čisto vseeno, ali vaša država propade zaradi oboroževanja v desetih letih ali v desetih minutah. Nimate temperamenta, da bi se odločili za enkratno pogin. Vsak pogiba na svoj način. Zdrav človeški razum nima z vašo stvarjo prav nič skupnega. Zdravstvuje!

Neznanec je zaloputnil vrata in odhitel iz vojnega ministrstva.

da se je tudi misliti, da so se prvotne živali prilagodile visoki množini ogljikove kisline v zraku.

Iz druge teorije bi sledilo, da je zemlji skozi ognj-nike ubajalo toliko ogljikove kisline, da je zadostovala za nastanek orjaških gozdov premogovne dobe.

Rastline porabljajo ogljikovo kislino, živali pa jo oddajajo. Prav tako nastaja ogljikova kislina pri zgorevanju organskih teles. Ogljikova kislina je torej deloma v nekakšnem krogotoku. Ne samo rastline, temveč tudi voda porabi ogromno množino ogljikove kisline, ki se v njej topi. V vodi se polagoma veže na apno, ki ga v velikih količinah predelajo spet mikroskopsko majhne živali. S tem, da te odmirajo in s secediranjem nastajajo na morskih tleh velikanski sončni skladi, ki se s poznejšim dviganjem na dan spreminjajo v kopna gorovja.

Lahko bi torej trdili, da je bila ogljikova kislina že pred premogom in pred ogljikovo kislino apnom. de

REKORD V IGRANJU

Neki godbenik na Floridi je hotel posekati vse pianiste na svetu. Da bi dokazal svojo premoč nad njimi, je dosegel največji uspevek, ki ga je nazval »maraton pri klavirju«; brenkal je na svoje godalo celih sto ur brez prestanka! Neki novinar imenuje ta čin izreden. Prav. Zares je presenetljivo, da ga njegovi sosede niso ubili.

DIVJI PARADIZ!

MARGITA MATCHES

N A D A L J E V A N J E

Bila je jasna, bela mesečina, ko nam je javil sluga, da je tovor že vkrcan. Vrnili smo se na ladjo. Sprednji krov je bil visoko založen. Tam so bile zložene v skladnice vreče kokosovih orehov in pa čudovita zbirka hišne opreme ter kuhinjskega orodja, ki ga je vozil Axel s seboj v džunglo. Na krovu so bili trije črni delavci, dve ženske, nekaj psov in ena bela mačka, krdelo kokoši in več zabojev konzervirane hrane. Ena izmed obeh črpih mačk je bila gotovo Axelova. Bila je zdrava, velikih oči in tudi precej prikupljive vnanjosti. Watson je rekel, da jo bo posodil Axel meni za časa vožnje in da bo spala v prazni postelji v moji kabini. S ponudbo sem bila prav zadovoljna, zdi se mi pa, da mi je Axel ni odstopil iz vljudnosti, temveč le zato, da se ne bi potepala z dečki svojega plemena ponoči, ko je ne bi mogel nadzorovati.

Ko sem sedela sama na smešno majlem krovu ter se mi je tožilo po Rabaulu in tamošnji družbi, me je vzbudila iz sanjarjenja prikazen. Nad streho kabine, ki je tvorila nekakšen gornji krov, sta se prikazali glava in rame kapetana Watsona. Vprašal me je, če lahko sede poleg mene, kar sem dovolila.

Videla sem človeka, ki skladno spada v okolico. Na mali stisnjeni jadrnici je bil možakar srečen in čisto izpremenjen.

Iz njegovega osebnega življenja nisem mogla ničesar zvedeti, uganila sem le, da je krožil dolga leta med otoki južnega Tihega morja, kakor se mu je pač zahotelo. Zaslužil je precej in tudi prav prijetno živel, kajti njegova »Bonta« je bila vedno dobro naložena. Sovražil je Rabaul z ono strastjo, ki sem jo opazila pri vseh onih, ki so več ali manj dolgo živeli tam, čeprav so se vračali, ako so le imeli priliko. Pravil je, da je edini kraj, kjer mu ugaja in kjer bi hotel vedno živeti, njegova mala jadrnica. Spoznala sem, da nima posebne omike, pač pa izredno oster naraven razum in poštene življenjske nazore, ki si jih pridobil z dolgoletnimi koristnimi iz-

Pri nekih plemenih na Novi Gvineji morajo vse poročene ženske zakrivati svojo glavo

kušnjami. Pripovedoval mi je, kako je našel svojega najdenčka ter mi priznal, da ga ima zelo rad. Slednjič sva imela oba skupno isto veliko željo — da bi prišla do reke Sepik.

Pričeli smo zavijati okrog polotoka Gazela. Junaško sem skušala prikriti, kako me zmaga je slabost, ker so vsi mornarji zelo ponosni, ako znajo premagati morsko bolezen. »Bonta« se je neprestano zibala in mali krov je začela zalivati voda. »Nič hudega,« je tolažljivo govoril mornar, »koliko ljudi postane bolnih okrog tega divjega polotoka.« Kmalu se je morje pomirilo. Watson mi je zagotovil, da bo kmalu bolje, želel mi je lahko noč ter mi naročil, naj grem čim prej v posteljo.

Bilo je že precej kasno. Axelova mala ženica je mirno spala na golih deskah. Pri luči, ki se uporablja ob vihar- nem vremenu, sem skrbno pregledovala, če je v slamnjači kaka živalca. Našla

nisem nobene. Najbrže so se tudi one poskrile pred nevihto. Nato sem se zvrnila na trdo ležišče. Zaplesalo mi je v glavi, ladja se je sukala okrog mene, nato me je objela tema. Bilo je že jutro, ko sem se predramila iz neprijetnega položaja.

Počasi smo pluli ob Novi Irski obali. Nedostopne čeri so se dvigale divje iz morske globine. Voda okrog nas je bila modra kot smaragd. Bližali smo se plantaži Kalili, eni največjih na tem ozemlju. Danes je last Melanezijske družbe in pridelava ogromno množino kokosovih orehov.

Kalili ima zasanjan in naraven pristan. Videla sem z ladje, kako žarki obsevajo beli pesek pod vodo in skozi prozorne globine so se zdele krasne koralne tvorbe kot živ podzemski muzej. Med koralnimi skalami so švigale zlate ribice. Dolg most je segal od obale globoko v morje, da bi ladje lažje pristajale. Na mostu so čakali trije beli možje, da nas pozdravijo.

Iz nekega nevidnega kota ladje je izvlekel neznan mornar novo angleško zastavo in začel mahati z njo. Ljudje na otoku so imeli vtis kot bi prišla kolonialna uprava na nepričakovan pregled. Tu so zelo redki gostje, kajti Nova Irska je redko naseljena. Tako so trije belci, ki žive na otoku kot nadzorniki črnih delavcev, v pravem smislu besede jetniki, dokler traja njihova pogodba.

Z velikim navdušenjem so pozdravili Watsona, Axela in mene. Beli možje so z vsemi silami silili v kapitana, naj se zadrži vsaj en dan med njimi. Ker je bil sam svoj gospodar in ker se mu ni nikamor mudilo, je slednjič pristal. Prinesli smo nekaj pošte in nekaj hrane iz Rabaula, kar jim je naredilo naš prihod še bolj prijeten.

Okrogle, iz trave spletene hišice so ležale ob obali in služile kot nekakšen okrasek za plantažo. Nepregledne vrste visokih in uspešno poganjajočih kokosovih palm so se vleklo milje in milje v notranjost otoka. Kupi kokosovih orehov so ležali naokrog v rednih presledkih. Ob obali so stali domačini in nas ogledovali. Dva belca sta bila iz Avstralije, bila sta še mlada in zdrava.

Tretji je bil Holandec, ki je nameraval v kratkem zapustiti otok. Že tedne je čakal na ladjo, ki bi ga vzela s seboj in odpeljala nazaj v civilizacijo. Sedaj si je že mislil, da je to ona ladja, ki jo tako željno pričakuje. Videla sem, kako so se mu svetile oči od razburje-

nja, ko smo privezovali ladjo k mostu. Cim smo pristali ob pomolu, je izginil na ladjo in se ni več prikazal ves dan.

Star Fordov avto nas je odpeljal v skoraj miljo oddaljeno stanovanjsko poslopje na plantaži. Z velikim zanimanjem sem si ogledala oba gostitelja. Starejši ni bil preveč na dobrem glasu zaradi krutosti do črnih delavcev. Bil je zaradi tega že občutno kaznovan. Toda to ga še ni tako otajalo, da bi bil bolj človeški s stotinami divjakov, ki jih je imel pod svojo oblastjo. Kot gostitelj pa je bil zelo ljubezven. Njegov mlajši tovariš je bil eden najpopularnejših ljudi na otoku. Tudi v tem primeru sem imela pred sabo moža, ki je skladno spadal v svojo okolico. Bil je bolj uradnik podjetja kot pa nadzornik proizvodnje, obenem je pa tudi posloval kot zdravnik med ljudstvom. Ime mu je bilo Jan.

D A L J E

NEMSKI RASIZEM IN SLOVANSTVO

Poznanjski privatni docent k. Stojanovski je izdal knjigo »Rasizm przeciw slowianszczyźnie« (Rasizem proti slovanstvu), v kateri razčlenjuje novo nemško rasno doktrino, po kateri so Slovani »podljudje«, ki jih je treba zatirati. Po nemškem nauku so Slovani čreda pod socialnim in kulturnim stališčem, nekakšna rasa mešanih psov s suženjsko dušo. Zato jih je treba držati v suženstvu in jih z bičem priganjati k delu. Po mnenju Stojanovskega ima rasni pokret večji smoter nego samo ekspanzivnost v smeri baltških držav, Poljske in Češkoslovaške. Nemški rasizem stremi po podjarmljenju celotnega zapadnega slovanstva, Rusija pa naj bi postala kolonija za gospodarsko izropanje.

DEKLETCE Z REPKOM

Nedavno je v Londonu prišla na svet dekličica, oblagodarjena s 5 cm dolgim repom, ki je zapognjen in se končuje v prilično ost. Nastavek je občutljiv. Kirurgi so izjavili, da se lahko odreže, ne da bi bilo za novorojenko kaj nevarno. Sicer pa je otročič pravilno razvit. Ob tej priliki je znan biolog poudaril, da ima deca pogosto krat zametek repnega priveska, ki sam po sebi izgine z zakrivitvijo ali resorpcijo. Današnji vzled sicer ni vsakdanji, vendar kaže ne prav redek. V Londonu se pojavita do dva na leto. Med vojno so dognali, da mnogi odrasli nosijo zakrneli sledovi repa. V kirurškem muzeju v Londonu hranijo rekordno dolg repček, odrezan trimesečni mladenci: meri 15 centimetrov. Številni domačini na Pelwanskem otočju (severno od Bornea) nudijo kralji isto posebnost.

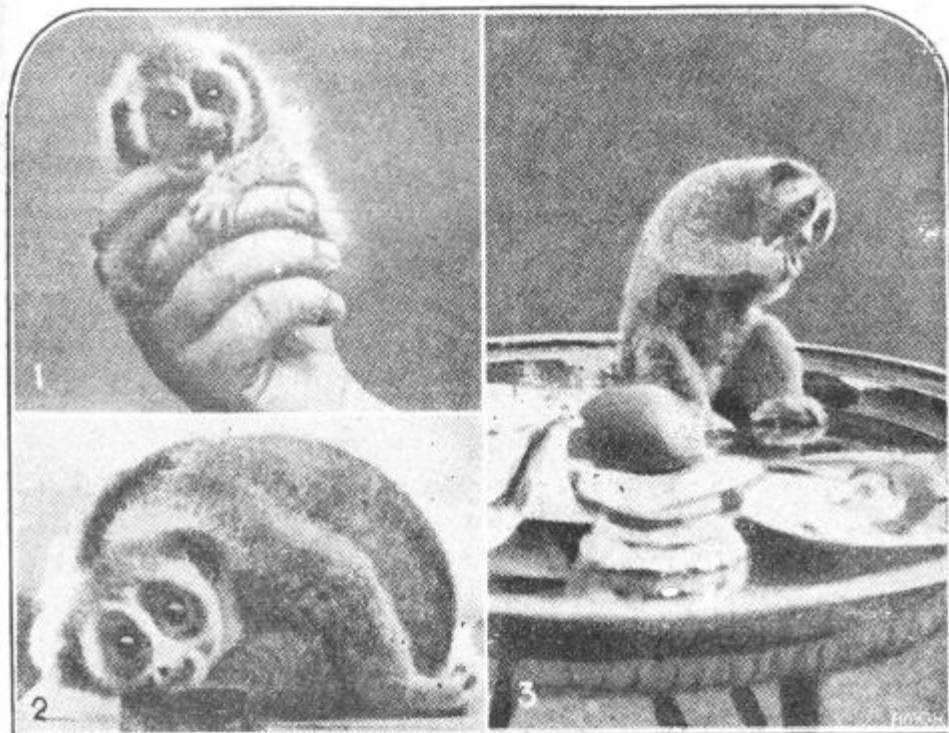
Tribune de Genève

LEMUR V UJETNIŠTVU

Na Malajskem živi majhna polopca iz družine lemurov, ki se ji je kaj težko približati, ker je skrajno bojazljiva. Dolgo časa so mislili, da ne more živeti v ujetništvu, toda primer lemura, ki je dal povod za ta članek, kaže, da to gre, treba ga je dobiti samo v najzgodnejši mladosti, po možnosti v dobi, ko še sesa mleko, in ga vzrediti s sesalnikom. Našega lemura so

Bil je zelo zamazan in je kazal živ strah. Umili so ga in mu dali mleka s cucljem. To mu je ugajalo, kmalu je postal zaprljiv in čez kratek čas so ga lahko hranili že s sadje. Najljubši sad mu je banana. Toda koblice mu prijašo nad vse, s pravim užitek jih trga kos za kosom in požira.

Sedaj, ko je odrasel, gre vsako noč iz hiše na streho in si prične iskati hrano sam. Vendar mu pušče vsak večer lonček mleka

1. Lemur na petnajsti dan svojega rojstva. 2. Po štirih mesecih. 3. »Sprehod« po čajnem podstavku

ujeli nekako v starosti 2 tednov in danes se je že popolnoma udomačil.

V naravi so lemuri ponočnjaki in se podnevi skrivajo v kakšen temen kot. Ponoči izidejo na prosto in si iščejo hrane, ki se stoji iz sadežev, kobilice in nočnih metuljev. Imajo gost sivkast kožušček z značilnimi črnimi lisami okrog oči, tako da je videti, kakor da bi žival nosila naočnike. Od glave gre črna proga preko hrbta do repa. Čprav je živalca tako topla oblečena in to v vročem podnebnju, se kaj rada prehladi in pogine za pljučnico. Sprednje noge se končujejo v grabeč roko, zadnje noge so močnejše in končujejo prav tako v roko, semo da ji je palec ločen sam zase in nasproten.

Našega malega lemura so našli kulilji, ko so podirali drevesa v neki plantaži kavčuka.

in krožniček sadja. Lonček in krožniček sta vsako jutro prazna. Zjutraj zaspi in ga čez dan ni videti. Zaspi pa v najbolj nemavadnih »posteljah«: v košari s perilom, v žepi kakšnega površnika, v kakšnem predalu knjižnice. Pri spanju stisne glavo globoko na prsa in prekriža noge za vratom, tako da je postavljen kipi diak.

Med spanjem je bolje, da ga ne zbudiš, a če je v dobrem razpoloženju, prisostvuje sam popoldanskemu čaju. Servira si s krožnikov sam. Pri tem skrbno pazi nase in sadja, ki bi si z njim utegnil zamazati kožušček, se izogiba. Rad ima alkoholne mešanice, a če »ga ima« svoji kozarček, postane zelo nevljuden in hudoben. ke

„SPORT“ NA VZHODU

Sport je na vzhodu pojem, ki se z enakim pojmom na zapadu skoraj ne da več spraviti v sklad. Če zapad vzgaja v sportu telo in duha in v plemenitem medsebojnem tekmovanju dosega v raznih panogah neverjetne uspehe človeške sile in volje, smatra človek z vzhoda za sport pred vsem najrazličnejše dvoboje med živalmi, torej po večini prireditve, ki so skoraj brez izjeme zelo krute in že zaradi tega kulturni ljudje nanje po navadi sploh nimajo dostopa.

Najbolj sirov med temi vzhodnimi sportnimi prireditvami je posebno v angleški Indiji priljubljeni boj med psi, ki jih oblastva vsaj dozdej zatirajo precej brez uspeha. Za te boje uporabljajo prireditelji težke »bulterrierje« (veliko angleško pasmo z resasto dlako), ki jih gojijo v Angliji na posebnih farmah in se najbolj odlikujejo po moči, vztrajnosti in gibčnosti. Ze stare izbirajo gojitelji med najbolj divjimi in bojevitimi izvodi, mladiče pa vzgajajo kar od mladih nog samo za popadanje in usmrčanje. Ko dobijo mlade živali s primerno hrano, v glavnem s sirovimi mesnimi soki in mlekom, dovolj moči, se prične trening. Prva šola se začne navadno s tem, da privežejo psičke — vsakega zase — s čvrsto gumijasto vrvo na kole, in sicer tako daleč, da ne morejo doseči mačke, ki jo postavijo vsakemu v kletki pred nos. Psi se nato — čuvaji jih pri tem še posebej dražijo — kot divji zaganjajo proti mačkam; ker je vrv prekratka, jih seveda ne morejo doseči in jih po vsakem skoku vrv z vso silo vrže ob tla. Žival postaja zmerom bolj divja, zmerom z večjo jezo se zaganja proti kletki s »sovražnikom«, dokler končno po večasi tudi enournih brez-uspešnih napadih popolnoma izmučena, s tresočimi nogami in odprtim gobcem ne obleži kot ubita na tleh. Po takšni štiritedenski dresuri, ki jo zaradi večje krvoločnosti izpopolnjujejo še z lovi na zajce, je žival pripravljena za boje z vrstniki in jo nato kolikor mogoče skrivaj spravijo v Indijo.

V dvobojih pazijo prireditelji pred vsem na to, da sta nasprotnika po teži približno enaka, ker bi bil sicer eden izmed obeh na boljšem in bi prijateljeli teh »naslad« ne prišli dovolj izdatno na račun. Seveda so pri teh dvobojih v navadi tudi visoke stave med lastniki in gledalci; razen tega so občinstvu že v začetku znani pogoji za zmago, bodisi z usmrčitvijo ali samo s popolnim porazom nasprotnika. Seveda se najdejo med publiko še posebni »gurmani«, ki z jezikom preizkušajo, če ni pasja koža prepojena z zmesjo, ki bi povzročala nasprotniku v gobcu bolečine ali ga celo omamila, da bi bil sploh nesposoben za boj.

Saj že večji pretep med dvema psoma na cesti ni pogled za ljudi z občutljivejšimi živali, dvboj med dresiranimi živalmi pa

nudi nepopisno strašno sliko. Kot divji se zaženejo skoraj brezumni »bulterrierje« drug na drugega, se pograbiijo s svojimi dolgimi zobmi za goitanec ali hrbte, si trgajo medsebojno po cele kose kože, dokler jih vseh ne zalije kri. Po dveh kolih se igra neha, živali spravijo — kar je v ostalem precej nevarno — v svoja kola, kjer jim lastnika na vse načine lajšata rane. Če teče kri, jo ustavljajo, jezik in gobec pa jim hladijo, dokler se po enominutnem odmoru ne spoprimeja nanovo do končne odločitve. To res ni sport!

V neodvisnih indskih kneževinah so bolj med sloni najbolj priljubljena zabava domačih vladarjev. Milejša vrsta teh tekem, ki si jih lahko ogledajo tudi Evropeci, ni več kot zanimiva preskušnja moči brez preli-vanja krvi. Dva slona, ki ju vodita posebna vodnika, ločijo z nizkim nasipom tako, da se lahko dosežeta samo z ogromnimi glavami in prsmi; pri tem pazijo zelo, da se debelokožca v boju tako približata drug drugemu, da se ne moreta poškodovati z dolgimi okli. Zdaj je res lepo gledati, kako se oba velikana z vsemi silami in svojimi stebrastimi nogami upirata v tla, da bi drug drugega odrinila od nasipa. Sem in tja se zibljeta ogromni telesi, oba vodnika priganjata živali do skrajnih moči, dokler se slabši med njimi ne umakne pritisku drugega in ne klecne na kolena. Zmaga je njegova! Živali se pri teh bojih ne poškodujejo skoraj nikoli.

Vse drugačna pa je slika v krvavih dvobojih med sloni, ki so spet dostopni samo zaključenemu krogu. Nasprotnika sta v tem primeru — dva običajno neukročena slona iz pragozda — brez spremstva zaprta za močno ograjo na prostem, od zunaj pa jih posebni gonjači obmetavajo s kamenjem in kopji, dokler ne pobesnita popolnoma. Včasih odloča že prvi napad pobesnelih nasprotnikov, če se posreči nemu izmed njih, da zasadi svoja okla drugemu v telo, ki pogine slej ali prej zaradi izgube krvi. Včasih pa traja ta strašni prizor tudi celo uro ali še več, dokler nasprotnik ne raztrga drugega dobesedno na kose, ne da bi se ga mogel rešiti. Da je sprememba večja, naščuvalo včasih v sličnih okoliščinah celo tigrar ali še bolj bojevitega črnega nosoroga, ki sta oba zagrizena slonova sovražnika; seveda podleže v takšnem boju navadno ubogi slon. Če pomislimo, da pogine včasih pri takšnih »slavnostih« na tucate živali, kaže to najbolj nazorno, kakšne užitke imajo ljudje z vzhoda v takšnem »sportu«!

Na Javi gledajo rajši krvavi boj med petelin, ki jih v ostalem tajno prirejajo tudi po raznih latinsko ameriških in evropskih državah, da celo v Angliji in zaradi katerih so se tamkaj razvila že posebna podjetja, ki rede in pripravljajo živali samo za te boje. V resnici je obupno gledati, kako

se te uboge živali zaganjajo kot brezumne druga v drugo, dokler se eni izmed njih ne posreči, da zadene drugo s srebrno ostrogo, ki jo ima pritrjeno na nogi, in jo nato docela ne razmesari. Boja je navadno konec, če ima eden izmed nasprotnikov zlomljeno nogo ali perut; pohabljeni žival izlečijo za silo in jo pozneje uporabljajo kot nasprotnika v poskusnih bojih naraščaja, dokler končno ne pogine, navadno slepa in vsa posejana z neozdravljivimi ranami.

Na Kitajskem so priljubljeni boji med murni, ki se do končne zmage preganjajo pod velikim steklenim pokrovom; ker številni gledalci zaradi neznatnih objektov ne morejo opazovati boja sami, jih obveščajo o vsaki kretnji obeh murnov posebni na-

povedovalci, približno tako, kot sledijo poslušalci nogometni tekmi po radiu.

V zadnjem času so na Filipinih prišli na sled novi panogi orientalskega »sporta«. Prebivalci številnih otočičev, ki so pod ameriško upravo, prirejajo ob večjih praznikih boje med žrebci ponyjev (malih konj); navadno naščuvajo živali drugo na drugo zaradi kobil in skoraj vselej se takšna srečanja po srditem boju končajo s poginom enega izmed štirinožnih udeležencev.

Pojmi o sportu so torej na vzhodu še precej drugačni kot po zapadnem svetu, dasi je znano, da so pričeli vsaj nekateri narodi z vzhoda polagoma igrati tudi v pravih mednarodnih sportnih arenah odlično vlogo. h. p.

Č L O V E K I N D O M

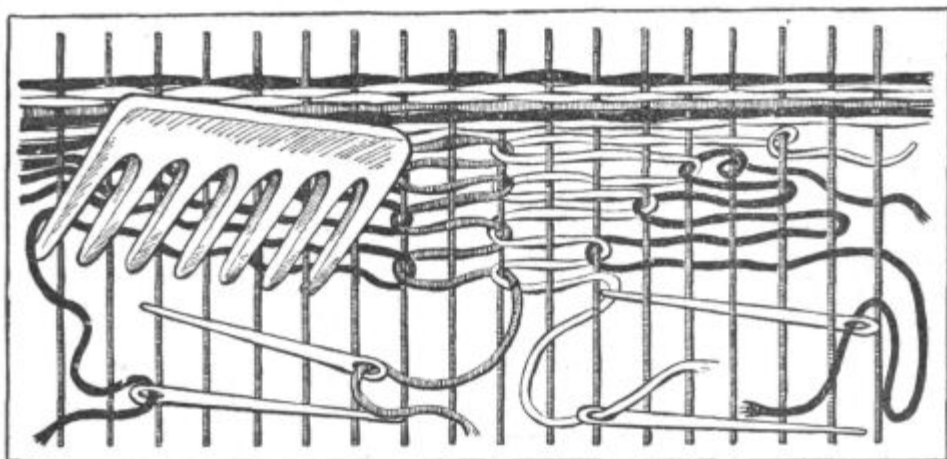
ROČNO TKANJE

»Ali hočete sami tkati?«

»Nimamo. žal. prostora niti denarja za statve!«

Ne potrebujete niti »nega, niti drugega. le soliden lesen okvir, prgišče centimeter dolgih žebličkov, redko nazobčan glavnik in žs imamo vse orodje za tkanje gobel-

Na gornji in spodnji strani okvirja uredimo žebličke v razdalji $\frac{1}{2}$ centimetra. Seveda smo prej razdalje natančno markirali s centimstrom v roki. Pazi, da si bo vsaka markacija stala zgoraj in spodaj nasproti, da bodo niti tako zvane mreže takle vzporedno! Mašina malomarnost ti vso tkanino lahko skazi! V vsako markacijo zabi-

nom sličnih tkanin, ki jih porabimo za blazine, stenske preproge, preobleke za baročne in druge stole.

Nabavimo si le še potrebno tanjšo ali debelejšo nit, ki pač zavisi od tega, koliko časa in truda hočemo posvetiti tkanini. Čim debelejša je barvna nit, tem hitreje gre delo od rok. Naiprimernejša za to delo je debela, pisana volna za pletenje. Rabimo pa poleg tega še klopčič tenke, a močne navadne niti.

Velikost tkanine je odvisna od velikosti okvirja. Čim večji je okvir, tem večja je lahko tkanina. Preveliki okvirji so seveda nerodni.

jemo žebličk tako globoko da gleda iz lesa približno $\frac{1}{2}$ centimetra. Žebliček pribij tako, da je nagnjen poševno na ven, da ti pozneje nit ne bo smukala z žeblička.

Na prvi žebličk zgoraj levo privežemo začetek niti in jo potegnemo do nasprotnega, to se pravi, do žeblička, pribitega na spodnjem, nasprotnem okvirju. Nit mora biti nategnjena, a ne preveč napeta. Ovijemo jo dvakrat okrog žeblička in jo vodimo nato k sosednjemu žebličku na isti strani okvirja, torej levo spodaj. Odtod jo nategnemo zopet k nasproti stoječemu žebličku itd. Tako preprežemo niti od žeblička do žeblička, da imamo nekako mrežo.

Skozi to mrežo potem vodiš šivanke s pisanimi nitmi, prav tako kakor pri krpanju nogavic. Ko imaš kake tri vrste za seboj, stieneš niti z redkim glavnikom drugo k drugi, da je tkanina lepo gosta.

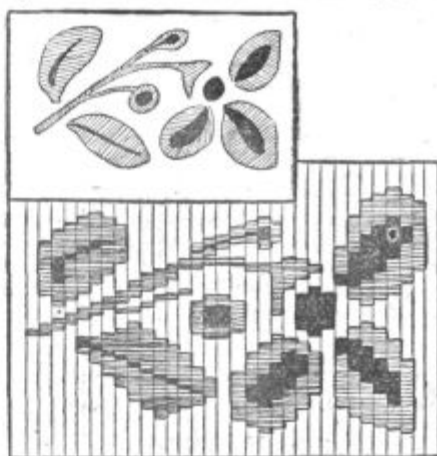
Ko je tkanina gotova, prerežeš nitkasto mrežo oziroma posamezno nit tik žebijčka ter po dve in dve niti zvežeš s solidnim vozlom skupaj; konce volnenih barvanih niti, ki so ostali na zadnji strani (narobe), vsižeš in pritrdiš z iglo ter jih nato porežeš.

Slika dovolj jasno kaže, da je treba v isti vrsti delati z vsemi barvami naenkrat, torej z dvema, tremi, štirimi šivankami v eni vrsti. To je odvisno od barv in vzorca. Ne smeš torej izvršiti posameznih ornamentov in potem šele sosednje; tkanina bi tako postala razvlečena in neenakomerna. Kako meji motiv na motiv in kako prehaja druž v drugega, sosednjega, je dovolj jasno vidno na naši sliki. Za komplicirane risbe je najbolje, da pod mrežo, na zadnji strani okvirja, pritrdiš kar barven osnutek ornamenta.

Za motive lahko porabiš tudi vzorce za križni vbod ali filet.

Najlepše in najzabavnejše je pa seveda, če sama narišeš osnutek za svojo tkanino in mu določiš barve.

Ne rabi preostrih barv! Pastelni toni so najprikladnejši, ker se nikoli ne bijejo. Če

si v risbi malo narodna, nič zato, ker se vidi to pri ročnem tkanju prav ljubko. Torej, veselo in pogumno na delo! —u

BORBA ZA ŠAHOVSKI PRESTOL

Match Aljehin—Bogoljubov
Baden-Baden 2 : 1

Prvi trije spopadi dosedanjega svetovnega šahovskega prvaka dr. Aljehina z Bogoljubovom, ki so se vršili v Baden-Badenu, so končali z zmago šahovskega kralja. Dr. Aljehin je pokazal, da je še vedno v svoji silni formi in je vrh tega presenetil šahovski svet celo s popolnoma novim reagiranjem. Bogoljubov je na drugi strani dokazal, da hoče še vedno čez drn in strn in bo pri nadaljnjih partijah gotovo previdnejši.

Prvo partijo

sta oba šahovska magnata pričela na velikonočno nedeljo 1. aprila in se je potem nadaljevala še v ponedeljek. Bogoljubov je igral zelo skrbno in si je kmalu priboril boljšo pozicijo. Aljehin je zašel celo v skrajno težaven položaj, tako da so bili celo izgledi za remis že slabi. Pri nadaljevanju igre v ponedeljek 2. aprila pa je Bogoljubov prezrl sicer zelo skrite ugodnosti, ki so se mu nudile za zmago. Razvila se je končnica s stolpi, pri kateri pa je Bogoljubov zadel na tako silen odpor svetovnega prvaka, da je zašel celo v časovno stisko in se je hočeš-nočeš moral zadovoljiti z remijem.

Druga partija

je bila odigrana dne 4. aprila in se je končala po dramatičnem razvoju z zmago sve-

tovnega prvaka. V tako zvani meranski varianti damskega gambita je Aljehin kot beli v 15. potezi žrtvoval kmeta, s čimer je damsko krilo njegovega nasprotnika delno ohromelo. Namesto da bi si izgradil protivedno hujšemu pritisku krepko obrambno pozicijo, pa je igral Bogoljubov riskantno na zmago, čeprav je bil že v časovni stiski. Kot začetek duhovite kombinacije je žrtvoval v 24. potezi stolpa, nakar je Aljehin odgovoril s srditim protinapadom in spletel okrog sovražnega kralja neprodirljivo mrežo ter ga prisilil h kapitulaciji. Bogoljubov je doživel svoj poraz le zaradi svoje impulzivne taktike, ki nasproti Aljehinu gotovo ni primerna.

Tretjo partijo

dne 6. aprila je otvoril Bogoljubov, in sicer z damskim kmetom. Aljehin je nepričakovano sprejel damski gambit, nato pa že v četrti potezi opustil dosedanja pota teorije in hotel Bogoljubova takoj zaplesti v odločilni boj. Toda Bogoljubov je bil to pot mnogo bolj previden in se je izogibal vsem komplikacijam. Partija je končala po 27. potezah zaradi ponavljanja potezremis.

3 : 1

Četrta partija

se je vršila v Vilingenu na Badenskem dne 11. aprila. Svetovni prvak je otvoril redko igrano varianto damskega gambita. Oslabil je svoj centrum, samo da bi poostрил igro.

Bogoljubov se je branil z največjo previdnostjo in je že v kali zatrl vse nasprotnikove napade. Kmalu nato se je razvil pozicijski boj, v katerem si je Bogoljubov priboril celo nekatere prednosti. V zelo nejasnem položaju je bila partija prekinjena in se je nadaljevala dne 12. aprila. Bogoljubov v svoji vihravosti ni znal izbrati boljše pozicije. Po težavnem boju je prešel Aljehin

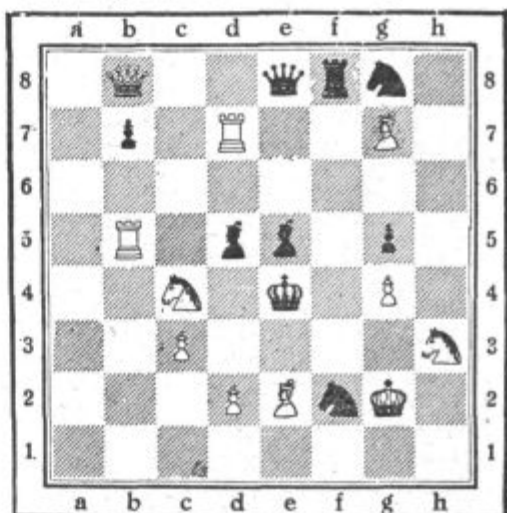

Dr. Aleksij Aljehin

še zlo je bilo 26. — —, Ld6, 27. De6+, D:e6, 28. T:e6, Td8, čeprav je, končnica za črnega neugodna.) 27. f3—f4, Dg6—g3, 28. f4:e5, Te8:e5, 29. Tc4—c8+!, Kg8—f7, 30. De2—h5+, g7—g6, 31. Dh5:h7+, Kf7—f6, 32. Te8—f8+, Kf6—g5, 33. h3—h4+, Kg5—f4, 34. Dh7—h6+, g6—g5, 35. Tf8:f5+!, Te5:f5, 36. Dh6—d6+, Kf4—g4, 37. Ld3:f5+, črni kapitulira. Br

PROBLEM 62

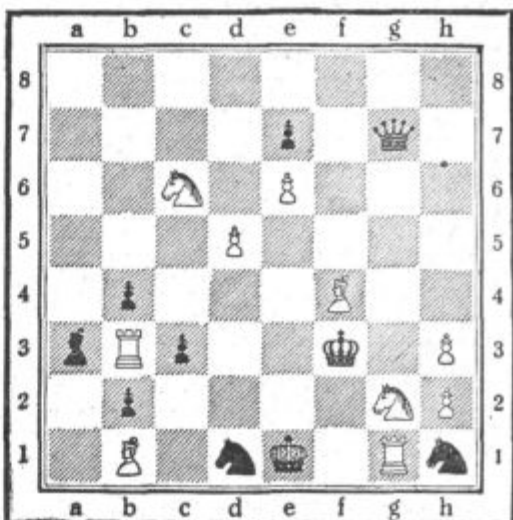
Prva nagrada »La Settimana Enigmistica«

Mat v dveh potezah

PROBLEM 63

Hans Johner
Prva nagrada problemskega
turnirja Nemške šahovske
zveze

Mat v 4 potezah

končno v ofenzivo in prisilil svojega nasprotnika h kapitulaciji. Izvojeval je s tem že drugo zmago. Stanje po četrti igri je torej 3 : 1 za svetovnega prvaka.

V naslednjem priobčujemo drugo partijo med dr. Aljehinom in Bogoljubovom, v kateri je izvojeval dosedanji svetovni prvak v boju za svetovno prvenstvo svojo prvo zmago:

Beli: Aljehin

Črni: Bogoljubov

1. d2—d4, Sg8—f6, 2. c2—c4, c7—e6, 3. Sb1—c3, d7—d5, 4. e2—e3, e7—e6, 5. Lf1—d3, Sb8—d7, 6. Sg1—f3, d5:c4, 7. Ld3:c4, b7—b5, 8. Lc4—d3, a7—a6, 9. 0—0, c6—c5, 10. a2—a4, b5—b4, 11. Sc3—e4, Le8—b7, 12. Se4—d2, Lf8—e7, 13. a4—a5!, 0—0, 14. Sd2—c4, Dd8—c7, 15. Dd1—e2!! (Krasna žrtev kmeta za pozicijo!) Sf6—g4, 16. e3—e4, c5:d4, 17. h2—h3, Sg4—e5, 18. Sf3:e5, Sd7:e5, 19. Lc1—f4, Le7—d6, 20. Lf4:e5! Ld6:e5, 21. Sc4—b6. (Sedaj je razviden pomen žrtve. Krilo črne kraljice je ohromelo in črni ne bo mogel dolgo držati kmeta na b4. Postopanje v 12. potezi a6—a5! je bilo torej pravilno.) Ta8—a7? (Vrnitev kmeta, Tadž nudi ugodne šanse za izenačenje, toda črni hoče zmagati, čeprav je v časovni stiski.) 22. Ta1—c1, Dc7—d6, 23. Tc1—c4, f7—f5?, 24.e4:f5, e6:f5, 25. Tf1—e1, Dd6—g6, 26. f2—f3, Tf8—e8 (Najmanj-

ZA MISLEČE GLAVE

105

Lahka cenitev

Poznate preprost način za cenitev razdalje? Če hočemo zvedeti, kako daleč je do oddaljenega predmeta, iztegnemo roko z dvignjenim palcem pred oči, nato vizeramo enkrat s tem, potem z drugim očesom preko palca. Palec se pri tem navidezno premakne. Če ocenimo širino tega premika v primeri s kakšnimi objekti v ozadju in pomnožimo to širino z 10, dobimo razdaljo. Zakaj?

Rešitev k št. 103

(Plodoviti pisatelj)

Nalogo si narišimo grafično, pri čemer naj skupno število del, povečano z 1, predstavlja daljico. Z razpolovitvijo dobimo daljice r in potem d in t . Končno ostane ostanek, ki sestoji iz števila veseloiger (v), iz števila filmov (2) in iz prvotno k skupnemu številu prišteto 1. Ker je 1 za $\frac{1}{2}$ večje od $t/2$ in torej tudi za toliko večje od polovice ostanka, mora znašati ta $3\frac{1}{2}$, ves ostanek torej 7; torej je v enako 4, t enako 7, d enako 14, r enako 28 in skupno število vseh del enako 55.

Rešitev k št. 104

(Po dolgem ovinku na isto)

Algebraična rešitev je:

$$999n + 2997 + n + 3 = 1000n + 3000,$$
 torej $n + 3$ tisočake.

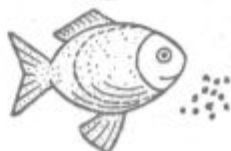
„DRESIRANA RIBA“

O dresirani ribi nieste menda še ničesar slišali. Riba, ki vam jo tu opišemo, je takšne vrste. Negibno stoji v svojem »ribniku«, če pa ji zapovemo »dole« ali »gor«, se bo lakoj pokorila našemu povelju. Pri tem ne zahteva nobene nege in hrane, samo malenkost truda pri — izdelavi.

Ta riba sestoji namreč iz navadne jajčne lupine in ostanka blaga. Jajce izpihnemo; to se pravi, na topem in ostrem koncu napravimo vanj majhno luknjico, na kar krepko pihnemo skozi eno luknjico, da uide skozi drugo vsa tekoča vsebina jajca ven. Luknjo na topem koncu zalepimo nato z malo plastilina, na ostrem koncu pa jo pustimo odprto. Nato uredimo iz ostanka blaga »ribje telo«, in sicer iz dveh enakih kosov, ki jih potem tako zašijemo skupaj, da je prazno jajce v njih kakor v vrečici. Na hrbtu pustimo majhen del nezašiti — čemu, boste takoj videli.

Ribo postavimo v »ribnike«, za kar je najbolj pripraven kozarec, kakršne rabimo za vkuhanje dobrote. Do treh četrtin ga napolnimo z vodo. »Riba« bo na vsej priliki plavala na površju vode, a to ni pravilno, plavati mora pod površino, v sredini vode. Da to dosežemo, jo moramo »nahraniti«, to se pravi: skozi nezašiti del v hrbtu spravimo v njeno telo toliko majhnih svinčenih ali

peščenih zrnc, kamenčkov ali podobnega, dokler ne bo riba plavala v srednji višini. Nato hrbet zašijemo. Ko smo to opravili, zapremo kozarec s kosom pergamentne-

ga papirja ali še bolje s kosom gumaste kože. Sedaj lahko pričnemo z dresuro.

Če pritisnem namreč s ploščo roko na pergamentni papir ali kožo, se bo riba potopila na dno; čim popusti pritisek, splava spet kvišku. Razlaga za ta pojav je preprosta: pritisek roke se širi namreč skozi zrak v kozarec in vodo do ribe, in sicer do zraka, ki je zaprt v jajcu. V normalnih okoliščinah ne pride nič vode v jajce, če pa narase pritisek na vodo, si poišče ta pot v jajce. Riba postane tako težja in se mora seveda potopiti. Čim pritisek popusti, prežene stienjeni zrak v jajcu vodo iz nje, riba postane lažja.

Telo, ki se pri pritisku v vodi potopi in spet dvigne, se imenuje po nekem znamenitem fiziku »Kartezijev potapljač«.

A NEKDOTE

Evnuh med knjigami

Znani bibliofil Weber je imel v svoji knjižnici upravitelja, ki ni imel nobenega smisla za dragoceno zbirko in je vse knjige brez izbire metal v pripravljene omare.

Ko so Webra vprašali, zakaj si je izbral kot knjižničarja prav takega človeka, je pojasnil:

— Moja knjižnica je kot turški serail in zato ga mora čuvati evnuh.

Ali — ali

Nemškega pisatelja Otona Bierbauma (umrl l. 1919.) je povabil prijatelj, dober človek, ki pa je bil slab pesnik. Po jedi je običajno čital svoje pesmi. Navzoči znanci so se vdali v usodo in večinoma vsaj na videz kazali zadovoljstvo. Bierbaum pa je sladko zadremal, tako da ga je moral gostitelj večkrat zdramiti.

Ko se je prizor ponovil že tretjič, je Bierbaum izjavil ultimativno:

— Ali nehaj z uspavanjem ali pa me ne budi več!